

فرزاد، فرزاد یا فره‌زاد؟

موضوع:
وجه تسمیه

موقعیت:
آبادی فرحزاد

محلّه باصفای فرحزاد با باغ‌های میوه فراوان، کوچه‌های پلکانی و خانه‌هایی که گویی روی شیب تپه‌ها به یکدیگر تکیه داده‌اند، قدمتی هزار ساله دارد. فرحزاد خوش آب و هوا که تفرجگاه تهرانی‌ها بود، به دلیل قرار گرفتن در مسیر زیارت امامزاده داوود (ع) نیز از دیرباز نامی آشنا برای پایتخت‌نشینان است. به همین دلیل برخی در بررسی علت نامگذاری این محلّه، کاربرد تفرجگاهی آن را ملاک قرار داده و آن را به محل فرح و شادی معنا کرده‌اند. جست‌وجو درباره علت نامگذاری این محلّه اما نتایج جالبی دارد. در منابع و کتاب‌های تاریخی نام این محلّه به صورت «فره‌زاد» آورده شده است. دارپوش شهبازی، تهرانی پژوه، می‌گوید: «نه تنها در متون تاریخی، بلکه بر اساس شواهد و قرآنی که زبان‌شناسان اقامه کرده‌اند، نام محلّه فرحزاد به صورت «فره‌زاد» آمده که معنای دیگری به جز محل فرح و شادی دارد. هر چند چون آبادی خوش آب و هوای فرحزاد به گونه‌ای تفرجگاه تهرانی‌ها بود و برای زائران امامزاده داوود (ع) نیز استراحتگاه‌های بسیار داشت، ترجمان فرحزاد به محل شادی و فرح نیز خالی از معنا نیست. با وجود این، تکرار نام «فره‌زاد» در متون تاریخی جای بررسی دارد.»

نوشته‌ای نام فرحزاد در متون تاریخی به صورت «فره‌زاد» آورده شده و به نظر می‌رسد واژه فرحزاد که برای اطلاق به این آبادی کهن استفاده می‌شود یک غلط مشهور باشد. شهبازی می‌گوید: «بررسی‌ها نشان می‌دهد که در کتاب‌های «منتقله‌الطالبیه» و «جنت‌النعم» نام این آبادی به صورت «فرزاد» و در چند کتاب دیگر به صورت «فره‌زاد» نوشته شده است. این واژه از ترکیب واژگان «فره» و «زاد» ساخته شده که به اقلیم این آبادی قدیمی اشاره دارد. هر دو واژه از واژگان فارسی هستند؛ فره به معنای شوکت و عظمت و زاد به معنای توشه. در نتیجه فره‌زاد یعنی توشه عظیم و بارز که به نظر می‌رسد اشاره‌ای به محصولات و میوه‌های مرغوب این آبادی کهن باشد که امتیاز منحصر به فرد آن نیز محسوب می‌شود. شهبازی درباره اطلاق واژه فرحزاد به این آبادی کهن می‌گوید: «دلیل اینکه امروز نام این روستا به «فرحزاد» تغییر کرده است، به قیاس عامیانه‌ای برمی‌گردد که واژه فارسی «فره» را به واژه عربی «فرح» تبدیل کرده و استناد این قیاس عامیانه به پیشینه تفرجگاهی این روستای کهن برمی‌گردد.»

فرحزاد محبوب

محلّه فرحزاد اگر چه برای خیلی‌ها یادآور انواع آسیب‌های اجتماعی و بیتوته معتادان در دره فرحزاد است اما در سال‌های اخیر به مدد اقدامات شهرداری تهران و جمع‌آوری معتادان از این محلّه، چهره فرحزاد تاریخی نیز تغییر کرده است.

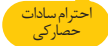
اکنون فرحزاد بیش از هر زمان دیگری به گذشته خود شبیه شده؛ به روزهایی که به عنوان یک روستای باصفا و خوش آب و هوا، تفرجگاه محبوب تهرانی‌ها بود و زائران آستان مقدس امامزاده داوود (ع) با اقامت در استراحتگاه‌های آن خاطرات شیرین بسیار داشتند. در این شماره از «همشهری محلّه»، گشتی در تاریخ این آبادی هزار ساله زده‌ایم؛ از سفر به مسیر قدیمی امامزاده داوود (ع) و ایستگاه‌ها و استراحتگاه‌های خاطر انگیزش تا معرفی مکتبخانه‌ها و مدارس قدیمی، مساجد و امامزاده‌ها، قنات‌ها و باغ‌های سرسبز، اقوام و لهجه‌ها و دهه داستان خواندنی دیگر. مطالب این شماره حاصل نشست پژوهشی محلّه من و گفت‌وگو با دارپوش شهبازی، تهرانی پژوه، علی فرحزادی، احترام سادات حصارکی، مصطفی لاکّی و زین‌العابدین لاکّی از اهالی قدیمی محلّه فرحزاد است.

دارپوش شهبازی

علی فرحزادی

احترام سادات حصارکی

زین‌العابدین لاکّی

مصطفی لاکّی

محلّه پلکانی

موضوع:
کوچه چهل پله

موقعیت:
کوچه شهریار

زراعت مشغول بودند اما از آنجا که این روستای قدیمی در دامنه کوه و در شیب رود دره واقع شده، ساکنان روستا در تمام ایام سال به ویژه روزهای برفی و بارانی برای دسترسی به باغ‌ها و آغل گوسفندان در دل کوه با مشکلات بسیاری مواجه می‌شدند. به همین دلیل سعی کردند با پله‌ها راه‌های شیب‌دار، رفت‌وآمدشان را آسان‌تر کنند و همین ابتکار پدران ما باعث به وجود آمدن چهل پله‌های فرحزاد شد. در سال‌های آتی شهرداری منطقه این پله‌ها را ساماندهی و پله‌های سنگی و استاندارد جایگزین پله‌های گلی و نامرتب سال‌ها پیش کرد.

بارانی با مشکل تردد مواجه بودند، تصمیم گرفتند در کوچه‌های خودشان هم پله ایجاد کنند و دلیل ساخت نخستین کوچه پله‌دار در فرحزاد همین موضوع بود. زین‌العابدین لاکّی یکی از قدیمی‌های محلّه فرحزاد است که او هم از گذشته‌های این محدوده خاطره دارد؛ «در این محلّه چند چهل پله وجود دارد که می‌توان از کوچه‌های جهانی، عمارت، عمومی و... نام برد. اما بیشتر مردم محلّه فرحزاد به کوچه شهریار چهل پله می‌گویند و در واقع چهل پله اصلی محلّه، همین کوچه است. فرحزاد تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به معنای واقعی کلمه یک ده بود و اهالی در آن به باغداری و

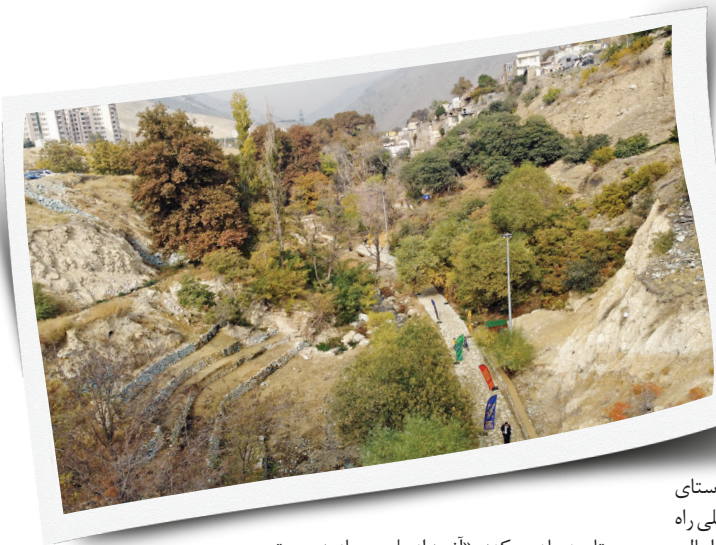
کوچه‌های پله‌دار فرحزاد یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد این محلّه قدیمی است؛ کوچه‌هایی که شاید امروز تعداد پله‌های آن به عدد ۴۰ رسد اما نامی مشترک میان کوچه‌های پله‌دار این محلّه است. اما اینکه چرا این کوچه‌ها به چهل پله معروف شد، داستان شنیدنی و خواندنی دارد. فرحزاد قدیم روستایی با باغ‌های پلکانی بود. به دلیل شیب زمین، باغ‌ها در سطوح مختلف و با فاصله ارتفاعی چند متری از هم قرار داشتند و اهالی برای دسترسی به آنها و آغل‌هایشان، راه‌های پلکانی ایجاد کرده بودند. با گسترش شهرنشینی و افزایش جمعیت، بسیاری از این باغ‌ها به خانه تبدیل شدند و پله‌ها نیز برای دسترسی به این خانه‌ها باقی ماندند. اهالی روستا که به دلیل شیب‌دار بودن کوچه‌هایشان به ویژه در روزهای برفی و

حافظان ری بر فراز البرز مرکزی

موضوع:
قورچی‌ها

موقعیت:
کوه‌های فرحزاد

روستای فرحزاد بر بلندی دامنه البرز قرار گرفته بود و اشراف کاملی بر روستاهای اطرافش داشت که مهم‌ترین آن ری بود. این موقعیت منحصر به فرد بهترین کمک برای اهالی و حاکمان ری بود تا به واسطه قورچی‌های کوه‌های فرحزاد از حمله احتمالی دشمنان باخبر شوند و تدابیر لازم را برای دفاع از جان و مال مردم و دفاع از شهر انجام دهند. اما اینکه قورچی‌ها که بودند و امکان حفاظت از فرحزاد و سایر روستاها و شهر ری از فراز کوه‌های فرحزاد چطور ممکن بود ماجرابی خواندنی دارد که احترام‌السادات حصارکی از

اهالی قدیمی فرحزاد درباره آن چنین توضیح می‌دهد: «روستای فرحزاد موقعیت سوق‌الجیشی داشت. این روستا به طبرستان یا مازندران فعلی راه داشت و از طرفی محل عبور کاروان‌های تجاری به سمت ری بود. از طرفی اهالی روستا هم به نسبت سایر روستاهای همسایه از تمکن مالی و امکانات رفاهی خوبی برخوردار بودند. به همین دلیل یک عده را برای حفاظت از روستا استخدام کرده بودند که به آنها قورچی می‌گفتند. این قورچی‌ها از میان جوانان ورزیده و آشنا به سوار کاری و فنون رمزی انتخاب می‌شدند تا در صورت حمله‌های احتمالی راهزنان، قدرت دفاع از شهر را داشته باشند.»

حصارکی در ادامه از علی سرباز، پدر پدربزرگش که یکی از نگهبانان معروف

روستا بود، یاد می‌کند: «آنچه از علی سرباز به صورت شفاهی از جانب خانواده و اهالی نقل شده این است که او مسئول نگهبانی و سرکشی به بخش‌های مختلف روستا برای تأمین امنیت آن بوده است. در مجموع قورچی‌ها حافظان امنیت محسوب می‌شدند که با حضورشان در دل کوه‌ها و رصد محیط پیرامونی، هر نشانه‌ای از ناامنی را به اهالی حتی به روستاهای اطراف اطلاع می‌دادند و حتی حاکمان ری هم به اتکال همین دیده‌بانی قورچیان فرحزادی، امنیت ری را حفظ می‌کردند.»